

הגנת החי

תאריך: ינואר 2017

העבודה מוגשת בחסות העמותה של

נוער שוחר משפט עברי

הקדמה אישית

בימים אלו בתעשיית הביגוד, הבשר והביצים מיליוני חיות נרצחות בכל יום. אלפי חיות נרצחות בציד לא חוקי או מפסולת שמושלכת באזורי המחיה שלהם. כיום ידוע על 762 מינים של בעלי חיים שנכחדו ו-12,000 מינים שנמצאים הסכנת הכחדה. לדעתי לא נעשה מספיק על מנת לטפל במצב ולכן אני רוצה ללמוד על הגנת החי, זהו נושא שקרוב לליבי בשל אהבתי לבעלי חיים ומעניין אותי מאוד.

תוכן עניינים

1.....	שער
2.....	הקדמה אישית
4.....	מבוא
5.....	רקע
6.....	הריגת בעלי חיים
9.....	ציד לשם שעשוע
11.....	צער בעלי חיים
14.....	השוואה
15.....	ביבליוגרפיה

מבוא

הגנת החי הינו נושא חשוב מאוד לשמירה על איכות הסביבה והטבע אך הוא גם נרחב ולכן בחרתי להתמקד בעיקר ב"חוק להגנת חיית הבר" ובחוק "צער בעלי חיים".

ב"חוק הגנת חיית הבר" בחרתי להתמקד בהריגת בעלי חיים ובציד לשם שעשוע. הריגת בעלי חיים זהו עיקר החוק ואילו ציד לשם שעשוע לא מוכר כעבירה לפי החוק ולכן חשבתי שאלו יהיה נושאים מעניינים לבחון.

במהלך העבודה מטרתי הייתה להרחיב את ידיעותי בנושאים מעניינים אלו ובהתאם לזה חקרתי אותם במשפט העברי והישראלי ונכחתי לדעת שלנושאים אלה ייחסו חשיבות רבה.

א.רקע

מדוע חיות הבר זקוקות להגנה?

על מנת לשמור על שיווי משקל אקולוגי. הטבע בנוי משרשרת חוליות וכאשר אחת ניתקת כל השרשרת מתפרקת. לכן הגנת חיות הבר מהווה שמירה על שיווי המקל האקולוגי. לדוגמה, בשנת 1964 חשבו שהתנים הם הגורמים העיקריים להפצת הכלבת ולכן הוחלט להדביר אותם. פוזרה כמות ענקית של אפרוחים מורעלים ואכן

אוכלוסיית התנים נעלמה כליל אך גם אוכלוסיית הנמיות, השועלים וחתולי הבר הצטמצמה. דבר זה גרם להגדלה בכמות הארנבות והחוגלות, שגרמו לנזקים קשים במטעות ובשדות, ונחשים, שבעקבות זאת התרבו מקרי ההכשה של בני אם בידי צפע, מפני שלא היה מי שיאכל אותם.

בשנת 1955 אישרה הכנסת את "חוק הגנת חיית הבר"¹ שנועד להגן על חיות הבר בארץ. מאז נערכו במשך השנים שינויים בחוק על פי המציאות הקיימת.²

ב. הריגת בע"ח

¹ חוק הגנת חיית הבר תשט"ו-1955

² שרון ליאת, 'הגנת חיות בר'.

משפט עברי

קיימת מחלוקת על יחס התורה להריגת בעלי חיים. על פי התנ"ך, הותר לאדם לצוד למחייתו ולרווחתו לפי הנאמר בכתוב:

"כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר לך, ואמרת **אכלה בשר כי תאווה נפשך לאכל בשר, בכל אות נפשך תאכל בשר**...רק חזק לבלתי אכל הדם, כי הדם הוא הנפש, ולא תאכל הנפש עם הבשר. לא תאכלנו, על הארץ תשפכנו כמים"¹

ומסופר שעשוי היה איש ציד "ויהי עשו איש **יודע ציד**"². אולם, ישנם חכמים שמביעים הסתייגות להיתר זה ורואים בו בעיה מוסרית. הרב קוק כתב במאמרו:

"יש כאן גערת חכם נסתרת והערה גבולית. כלומר כל זמן שמוסריותך הפנימית לא תקוץ באכילת בשר בעלי חיים, כמו שכבר אתה קץ מבשר אדם - שעל כן לא הוצרכה תורה לכתוב עליו איסור מפורש, שאין האדם צריך אזהרה על מה שקנה לו כבר מושג טבעי בזה, שזהו כמפורש - שבבא התור של המצב המוסרי האנושי לשקוץ בשר בעלי חיים, מפני הגועל המוסרי שיש בו הלא אז לא תאווה נפשך לאכול בשר, ולא תאכל, שהרי דברי תורה נדרשים מכלל לאו הן, ומכלל הן לאו"³,

כלומר, הוא טוען שכשם שהתורה לא אסרה עלינו לאכול בשר אדם מפני שהמוסריות הפנימית שלנו לא מאפשרת לנו לאכול בשר אדם ואיננו צריכים איסור מהתורה כדי

¹ דברים יב, כ-כה.

² בראשית כה, כז.

³ "חזון הצמחונות והשלום", הרב יצחק הכהן קוק, מתוך ויגודה מיכאל, 'על הציד במשפט הישראלי ובמשפט העברי' (תשס"ב).

להבין זאת, התורה אינה אסרה מאכל בשר בעלי חיים מפני שאיננו צריכים איסור מהתורה בכדי להבין שהדבר שגוי.

יש הסוברים כי בבריאת האדם הורשה לאדם לאכול רק מן הצומח "ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע לכם יהיה לאכלה"⁴ אך הותרה אכילת בשר לנוח ובניו משום ההתדרדרות המוסרית שאירעה החל מתקופתו "ותמלא הארץ חמס... כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ"⁵ ולאחר מכן לא הושב האיסור המוחלט.

משפט ישראלי

חוק הגנת חיית הבר אוסר על ציד חיות בר ללא רישיון, אלא אם כן אלו מזיקים שאינם צריכים רישיון על מנת להרוג אותם או חיות בית שהחוק אוסר את הריגתם עם רישיון ציד ובלי. בהוראות החוק מתייחסים גם לשיטות האסורות כגון הרעלה, שימוש בחומרי נפץ וברכב ממונע ולמקומות אסורים כגון חמש מאות מטר מגן ציבורי. בחוק מוגדרת גם חיית הבר, ההגדרה כוללת כל בעל חוליות (למעט דגים) שאינו נחשב שטבעו במחיצתו של האדם

על פי החוק, העובר על חוק זה דינו מאסר שישה חודשים או קנס חמש מאות לירות. לדוגמה, בפסק דין בערעור למחוזי עליו שפטו אב"ד זיאד הווארי והשופטים אסתר הלמן ושאהר אטרש הורשעו ארבעה מערערים על ציד ללא רישיון ציד; ציד חיית בר מוגנת; ציד מתוך כלי רכב, החזקת רובה ציד ברכב כשהוא אינו ארוז בנרתיק; ציד באזור אסור. גזר הדין שניתן על ידי בית משפט השלום: קנס כספי בסך 5,000 ₪ או 50 ימי מאסר תמורתו; חיוב המערערים לחתום על התחייבות כספית בסך 7,000 ₪

⁴ בראשית א, כט.

⁵ בראשית ו, יא-יב.

להימנע מלעבור על העבירות בהן הורשעו במשך שנתיים מיום מתן גזר הדין; חילוט הנשק של המערער מס' 1 לטובת אוצר המדינה . לבסוף נדחו הן הערעור על הכרעת הדין והן על חומרתו.⁶

⁶ עפ"א 1027/07

ג. ציד לשם שעשוע

משפט עברי

שאלת הציד לשם שעשוע נידונה מעט במשפט העברי, כנראה מפני שלא היו ציידים יהודים רבים ובכל זאת כל הפוסקים טוענים כי יש לאסור ציד לשם שעשוע בשל האכזריות שבדבר. בתחילת המאה ה"ח נשאלו שלושה חכמים מאיטליה אם מותר לעסוק בציד לשם שעשוע וכך השיב שבתי בר' אלישע מלויקיו:

"הגע עצמך, אם אדם יורה בקשתו נגד חברו להכותו בדרך שחוק וטיול, אטו [=האם] לא ענוש יענשו?! פשיטא. בודאי. ומאי שנא [=ומה ההבדל] בבהמות וחיות - ה' "רחמיו על כל מעשיו" כתיב. ואף על גב דהותר לשוחטן, להורגן ולהמיתן בידיהם - לא הותר."

כלומר, הוא בעצם טוען שכשם שאדם שיצוד אדם אחר לשם שעשוע יענש כך גם אדם הצד בהמה לשם שעשוע ומנמק בפסוק "רחמיו על כל מעשיו", ה' מרחם על כל הבריות שלו.

ר' שמשון מורפורגו אוסר גם הוא את הדבר: "נראה לעניות דעתי דאם איסור תורה ליכא, איסורא מיהא איכא [=אם אין איסור תורה, איסור בכל זאת יש], שהרי לא הותרה מיתת הבעלי חיים אלא לצורך המין האנושי ולתועלתו, ולא להקנותינו מידת אכזריות שפיכת דמים והריגה." כלומר, גם אם אין איסור מפורש בתורה האיסור קיים משום שהתורה התירה הריגת בעלי חיים רק לצורך תועלת ולרווחת האם ולא לשם שעשוע. הא גם טוען שמעשה זה מקנה לאדם מידה של אכזריות ושפיכות דמים.

משפט ישראלי

החוק להגנת חיית הבר אינו אוסר ציד לשם שעשוע/ספורט, אלא רק מחייב את

העוסק להיות בעל רישיון לציד.

בפברואר 2000 הגיש מיכאל ויגודה הצעה לתיקון החוק להגנת חיית הבר ובה ייכלל

גם איסור ציד לשם שעשוע.

ד. צער בעלי חיים

משפט עברי

על פי המקרא צער בעלי חיים אסור, אלא חובה על כל יהודי למנוע צער, כאב וסבל מבעלי חיים. ישנן הלכות רבות הקשורות בצער בעלי חיים כגון חיוב שביתת בהמה ביום השבת, איסור אכילת איבר מן החי, איסור אכילת דם¹ חיוב המתת בהמה בשחיטה דווקא, חיוב לעזור בפריקת חמור הרובץ תחת משאו, איסור לחסום שור בדישו, איסור שחיטת אותו ובנו ביום אחד ועוד.

רבי ישראל איסרליין פסק כי צער בועלת כלכלית מצדיקה צער בעלי חיים. לדוגמה, קבע כי מותר למרוט נוצותיו של אווז בעודו חי (כנראה בשביל קולמוסים) ומצדיק את ההיתר בכך ש"לא נבראו כל הבריות רק [אלא] לשמש את אדם".¹

"תרומת הדשן" מסייג את ההיתר וקובע שאינו חל כאשר התועלת אינה חד-משמעית וברורה, שאז נחשבת הפעולה למיותרת והיא אסורה. דוגמה לתועלת מסופקת מן הסוג הזה מוצא בעל "תרומת הדשן" במסופר בתלמוד על ר' פנחס בן יאיר שאסר על רבי יהודה הנשיא לעקר את פרדותיו מחשש שמא יזיקו. הוא מסביר שהסיבה לכך הייתה שהחשש מפני נזק הפרדות היה חשש רחוק שלא הצדיק פגיעה בהן.

יש להבין שאת ההיתר שהדוגלים פוסקים בו, אין משמעותו היתר להפיק רווח מעצם גרימת הצער.²

¹ ויגודה מיכאל, 'פיטום אווזים-עמדת המשפט העברי' (תשס"ב).

² הכוונה קרבות תרנגולות, מלחמות שוורים ועוד.

משפט ישראלי

חוק צער בעלי-חיים (הגנה על בעלי-חיים), תשנ"ד-1994, הוא החוק המרכזי להגנת בעלי-חיים בישראל. הסעיף המרכזי של החוק הוא סעיף 2(א) הקובע איסור מסגרת: "לא יענה אדם בעל-חיים, לא יתאכזר אליו ולא יתעלל בו בדרך כלשהי"³. בנוסף לאיסור המסגרת מופיעים בחוק איסורים לגבי סוגים מוגדרים של התעללות. החוק אוסר על ארגון תחרויות קרבות בין בעלי-חיים, על העבדת בעלי-חיים שאינם מסוגלים לכך בעקבות מצבם הגופני ועל העבדת בעל-חיים עד כדי אפיסת-כוחות. כמו כן, החוק אוסר הרעלת בעלי-חיים בסטריכנין, אלא בהיתר של מנהל השירותים הווטרינריים (מנהל השירותים הווטרינריים הוציא היתר כללי, הקובע באילו תנאים מותר השימוש בסטריכנין). תיקון לחוק משנת 2001 אוסר על עריכת ניתוחים בבעלי-חיים למטרות נוי (כגון קיצוץ זנבות ואוזניים של כלבים גזעיים). "בעל-חיים" מוגדר בחוק זה כבעל חוליות למעט אדם. החוק פוטר מהוראותיו את הניסויים בבעלי-חיים (עליהם חל חוק הניסויים) ואת ההריגה של בעלי-חיים לצורכי מאכל אדם⁴.

פסק דין בג"ץ בנושא:

"נח" ההתאחדות הישראלית של הארגונים להגנת בעלי החיים נגד היועץ המשפטי לממשלה, שר החקלאות, המועצה לענף הלול, משה בנישתי ו131 אח"⁵.
בעתירה מבקשת העותרת כי ייקבע שפיטום אווזים⁶ יהיה אסור על פי החוק. העותרת טוענת כי להליך יש השלכות על כושר התנועה ויציבו רגליו של האווז ושההליך מהווה התאכזרות לאווז ובכך עובר על החוק להגנת בעלי החיים. היא

³ חוק צער בעלי חיים התשנ"ד-1994

⁴ עו"ד וולפסון יוסי, 'בעלי חיים-בין קניין לבעלי זכויות בחוק ובמשפט'.

⁵ בג"ץ 9232/01 "נח" ההתאחדות הישראלית של הארגונים להגנת בעלי חיים נגד היועץ המשפטי לממשלה, שר החקלאות, המועצה לענף הלול, משה בנישתי ו131 אח'.

⁶ פיטום אווזים הינו הליך חקלאי שמטרתו ייצור כבד גדול ושומני.

מוסיפה כי התקנות נוגדות את החוק ואינן פרקטיות, ניתנות לאכיפה ואינן נאכפות בכלל.

המשיבים טוענים כי פיטום אווזים קורה כבר עשרת שנים בארץ ולהוציא אותו מהחוק יחסל את כל הענף מפני שאין דרך אחרת להשיג את המוצר. בנוסף טוענים כי התקנות מצמצמות את סבלם של האווזים וכי זהו לא מקרה לבג"ץ מפני שהעותרת יכולה לפנות לבית משפט השלום קודם.

פסיקה:

הוחלט לענות לבקשת העותרת לבטל את התקנות כדעת השופטת ט' שטרסברג-כהן.

ה.השוואה

בעניין הריגת בעלי חיים גם במשפט הישראלי וגם בעברי סוברים כי יש היתר להרוג בעלי חיים לצרכים מסוימים ובהגבלות מסוימות.

אולם, במשפט הישראלי ההריגה מותרת רק למי שיש לו את הרישיון המתאים ורק במקומות מסויימים, בכל מסוימים ומותר להרוג רק בעלי חיים מסוימים ואילו במשפט העברי לא קיימות הגבלות אלו. בנוסף, במשפט העברי יש שסוברים ההיפך, ולדעתם הריגת בעלי חיים אינה מותרת.

בעניין ציד לשם שעשוע המשפט העברי ברור בעמדתו, הדבר אסור ואכזרי, ואילו במשפט העברי אין איסור ציד לשם שעשוע למרות שהובאו בעבר הצעות חוק.

בעניין צער בעלי חיים גם במשפט הישראלי וגם במשפט העברי התעללות בבעלי חיים אסורה. המשפט העברי מוסיף כי צער בעלי חיים מותר לצורך הפקת רווח למעט כשהרווח בא מעצם גרימת הצער.

לסיכום, מסקנותיי העולות מחקר הנושא הן שהוא נושא מסובך שעומד לרוב על הקונפליקט בין זכויות החיה לבין זכויות האדם להשתמש בחיה. זהו נושא שההכרעה קשה בו וצורכת מחקר עמוק והמון מחשבה אך זהו נושא חשוב ורלוונטי שההכרעה בו היא הכרחית.

רשימה ביבליוגרפית

חקיקה

חוק הגנת חיית הבר תשט"ו-1955

חוק צער בעלי חיים התשנ"ד-1994

פסיקה

בג"ץ 9232/01 "נח" ההתאחדות הישראלית של הארגונים להגנת בעלי חיים

נגד היועץ המשפטי לממשלה, שר החקלאות, המועצה לענף הלול, משה

בנישתי ו31 אח'.

עפ"א 1027/07

מאמרים

עו"ד וולפסון יוסי, 'בעלי חיים-בין קניין לבעלי זכויות בחוק ובמשפט'.

ויגודה מיכאל, 'על הציד במשפט הישראלי ובמשפט העברי' (תשס"ב).

ויגודה מיכאל, 'פיטום אווזים-עמדת המשפט העברי' (תשס"ב).

שרון ליאת, 'הגנת חיות בר'.